

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗСЛІДУВАННЯ ДОКАЗУВАННЯ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

FOREIGN PRACTICES OF INVESTIGATING THE AVERMENT OF INACCURATE INFORMATION DECLARED

Русасв А.В., аспірант кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ

У статті досліджується зарубіжний досвід доказування декларування недостовірної інформації, як одного з ефективних інструментів запобігання корупції. Здійснено аналіз міжнародних та європейських стандартів боротьби з корупцією, які закріплені в європейських та міжнародних правових актах. Надано оцінку рівня корупції та ефективності заходів, які застосовуються для її протидії. Проаналізовано процес доказування правопорушень пов'язаних з декларуванням недостовірної інформації. Акцентовано увагу на недосконалому правовому регулюванні притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення пов'язаного з декларуванням недостовірної інформації.

У статті наголошено, що корупція з України не зникла, а в деяких сферах навіть посилилася, вона потребує рішучих зусиль з боку державних органів не лише в контексті притягнення до відповідальності винуватих, але й для звуження можливостей для недобросовісної поведінки.

Світовий досвід протидії корупції показує, що універсальних методів проти неї не існує. Кожна країна обирає свій шлях державної антикорупційної політики, ґрунтуючись на міжнародних стандартах у цій сфері. Ефективність та впровадження у життя досвіду протидії корупції інших країн залежить від багатьох факторів, що існують в нашій державі.

Аналіз досвіду зарубіжних країн дозволив дійти висновку, що розслідування декларування недостовірної інформації потребує сталої інституційної спроможності антикорупційних органів, а це безпосередньо залежить від належного законодавчого забезпечення протидії корупції.

Віднесення законодавцем ст. 366-2 КК України до кримінальних проступків призвело до зниження ефективності запобігання цьому негативному явищу. До того ж, органи досудового розслідування, зокрема детективи Національного антикорупційного бюро України, втратили певні процесуальні інструменти щодо збирання, перевірки та оцінки доказів і документування цього виду кримінального правопорушення. Все це вимагає внесення відповідних змін і доповнень до кримінального законодавства з метою віднесення цього суспільно-небезпечного діяння до злочинів. Це позитивно вплине на процес досудового розслідування, обрахунок процесуальних строків по справі, відповідно на збільшення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, декларування недостовірної інформації, розслідування, міжнародні стандарти, антикорупційні механізми.

This paper examines the foreign practices of averment related to the declaration of inaccurate information as one of the effective tools used to prevent corruption. Analysis of international and European anti-corruption standards, enshrined in European and international legal acts, had been performed. An assessment of the corruption level and effectiveness of relevant countering measures is provided. The process of averment in terms of offenses related to the declaration of inaccurate information is analyzed. Attention is focused on bottlenecks of mechanisms regulating the establishment of liability for the commission of an offense related to the declaration of inaccurate information.

This paper outlines that corruption in Ukraine has not disappeared, and in some sectors its scope has increased, it requires substantial efforts by state authorities not only in the context of holding the perpetrators liable, but also with aim to mitigate the incentives for unscrupulous behavior.

The global experience of corruption countering demonstrates that there are no universal methods to tackle this phenomenon. Each country chooses its own format of state anti-corruption policy based on relevant international standards. The effectiveness and implementation of the anti-corruption practices from other countries depend on numerous factors that exist in our country.

The analysis of the foreign states' practices allowed us to conclude that investigation of inaccurate information declaring requires a stable institutional capacity of anti-corruption bodies, and it directly depends on the proper legislative support of anti-corruption initiatives.

Legislator attributed Article 366-2 of the Criminal Code of Ukraine to criminal misdemeanors which led to decreased effectiveness of preventing mechanisms regarding this negative phenomenon. In addition, pre-trial investigation bodies, in particular detectives of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, have lost certain procedural tools for collection, examination and evaluation of evidence along with documenting this type of criminal offense. Introduction of appropriate amendments to the criminal legislation is required in order to classify this socially dangerous act as a crime. It will positively impact the process of pre-trial investigation, calculation of case procedural terms, in particular the extension of liability limitation period.

Key words: corruption, prevention of corruption, declaration of inaccurate information, investigation, international standards, anti-corruption mechanisms.

Досить різноманітним є світовий досвід в антикорупційній політиці. В певній державі конкретні заходи, які використовуються для боротьби з корупцією, залежать від багатьох факторів. На цей процес, зокрема, впливає державне управління, рівень економічного розвитку країни та її політична культура та інституційної спроможності органів державної влади бути незалежними та самостійними.

Постановка проблеми. Протягом усього часу незалежності в Україні запроваджуються заходи для протидії корупції. Наша держава є учасницею низки антикорупційних програм, які створені на міжнародному рівні. Проте, як показує практика, в Україні методи боротьби з корупцією є малоефективними, оскільки масштаб поширення цього явища не зменшується.

Більшість зарубіжних країн мають високу ефективність державної антикорупційної політики, що базується

на засадах, серед яких варто виділити – сильну політичну волю вищого керівництва держави у протидії корупції.

Оскільки, як показує світовий досвід, ніякі кроки протидії корупції не будуть ефективними, якщо не буде політичної волі на всіх рівнях влади. Наявність політичної волі зумовлює дієвість принципу – у боротьбі з корупцією недоторканих осіб не має. У протидію корупції задіяні не лише спеціалізовані антикорупційні органи, але й громадянське суспільство. В інших країнах організовано спеціальний контроль громадськості за системою органів державної влади. Інформація про антикорупційну діяльність в державі є прозорою, відкритою і доступною.

В Україні постійні запитання викликає декларування майна особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Відбувається внесення змін до чинного законодавства через постійне

удосконалення антикорупційної стратегії, а це породжує виникнення багатьох проблем, пов'язаних з несвоєчасністю подання декларації, декларуванням недостовірної інформації тощо.

Таким чином, актуальним є дослідження зарубіжного досвіду, зокрема у сфері правового регулювання діяльності суб'єктів доказування обставин кримінального правопорушення, пов'язаного із декларуванням недостовірної інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню світового досвіду протидії корупційній злочинності, зокрема діяльності уповноважених суб'єктів по доказуванню обставин декларування недостовірної інформації, а також особливостей розслідування цього виду кримінального правопорушення, присвячені роботи таких учених, як: П.П. Андрушко, О.С. Бондаренко, А.А. Вознюк, Д.Ф. Волонець, Навроцький, В.А. Пересада, О.В. Пчеліна, А.В. Савченко, Т.І. Слущка, Д.М. Стародуб, А.В. Титко, М.І. Хавронюк тощо. Проте у більшості вищезазначених науковців зарубіжний досвід протидії корупції, зокрема доказування обставин декларування недостовірної інформації, розглядається в контексті комплексних досліджень. При цьому вивчення міжнародних стандартів доказування та розслідування декларування недостовірної інформації практично відсутні, тому виникає необхідність у науковому вирішенні цієї проблеми.

Метою статті є дослідження міжнародних стандартів використання уповноваженими суб'єктами у доказуванні обставин кримінального правопорушення щодо декларування недостовірної інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Декларування посадовців – один із найбільш ефективних інструментів запобігання корупції у публічному секторі.

Електронне декларування стало рушійним кроком антикорупційної реформи в Україні після Революції Гідності. Завдяки запровадженій у 2016 році системі е-декларування наша держава отримала один із найдивніших інструментів запобігання корупції в публічному секторі. Адже саме він відкрив доступ до інформації про статки осіб, які отримують заробітну плату від платників податків. Наразі кожен громадянин може дізнатися, які статки має посадовець, який отримує заробітну плату з державного бюджету України.

Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) забезпечує контроль та перевірку декларації посадовців, аби виявити, чи всі суб'єкти декларування подали декларації та чи відповідає вартість їхнього майна та витрати доходам.

З часу свого запровадження система електронного декларування зазнавала чимало проблем:

- НАЗК надто довго не могло затвердити порядок повної перевірки декларацій;
- неефективна робота НАЗК вимагала його негайного перезавантаження, яке відбулося лише у 2019 році;
- рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року, де-факто, зупинило перевірку всіх тогочасних декларацій і закриття сотень кримінальних проваджень, зокрема тих, які перебували на розгляді в суді, що спричинило тривалу кризу в сфері антикорупційної діяльності та недовіру конституційному судочинству. Оскільки рішення ухвалювалося в умовах конфлікту інтересів окремих суддів Конституційного Суду України.

З 24 лютого 2022 року – початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну – з міркувань безпеки декларування для посадовців стало необов'язковим, а Реєстр декларацій закрили для публічного доступу. У підсумку, лише третина всіх державних службовців надіслала інформацію про свої статки за 2021 рік.

За більше ніж рік війни стає зрозуміло: те, що виглядало виправданим рішенням у березні-липні 2022 року, тепер є серйозною перепоною для подальшого втілення

реформ і майбутнього відновлення України від наслідків бойових дій.

Наприкінці січня 2023 року Transparency International оприлюднила черговий щорічний Індекс сприйняття корупції (CPI), де Україна набрала 33 бали зі 100 можливих, посівши 116 місце зі 180 держав, представлених у цьому переліку [1]. Наразі, за останні 10 років, це найвищий показник нашої країни, який свідчить, що ми демонструємо зростання навіть у найтяжчий період своєї державності. Однак надмірних радощів такий результат все одно не викликає, спостерігаючи за численними фактами корупційних проявів під час публічних закупівель в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Україна, за результатами Індексу сприйняття корупції, досі перебуває на рівні країн, що розвиваються – поруч з Анголою, Замбією, Монголією, Сальвадором та Філіппінами.

Однією з причин гальмування нашого поступу – це фактична закритість даних під час воєнного стану у тих сферах, де це не шкодить інтересам національної безпеки й оборони. Значну загрозу створює відсутність обов'язку у посадовців подавати електронні декларації, а НАЗК – перевіряти їх. Адже без доступу до декларацій практично неможливо притягнути чиновників до відповідальності за незаконне збагачення та внесення неправдивих відомостей декларацій.

Корупція з України має прогресуючу динаміку розвитку, вона нікуди не зникла, а в деяких сферах навіть посилилася. Вона потребує рішучих зусиль з боку органів державної влади не лише в контексті притягнення до відповідальності винуватих, але й для звуження можливостей для недобросовісної поведінки.

З набуттям статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС) Україна отримала рекомендації щодо 7 блоків реформ, одним з яких є посилення боротьби з корупцією. У тексті рекомендацій прямо не йдеться про електронне декларування. Проте на початку лютого 2023 року послы країн ЄС, як і країн Великої сімки, закликали до негайного перезапуску цього антикорупційного інструменту. На думку дипломатів, це «дозволить запобігти корупції та зміцнить довіру громадян до влади» [2].

Як заявила під час спілкування з журналістами віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина, в червні 2023 року Верховна Рада України планує прийняти законопроект про відновлення електронного декларування, зробивши реєстр декларацій в період дії воєнного стану непублічним. Вона також зауважила, що ще тривають дискусії щодо публічності декларації і очікується, що в період дії воєнного стану реєстр не буде публічним, але декларанти можуть приймати індивідуальне рішення про оприлюднення декларації [3].

У країнах Західної Європи вже давно є процедура декларування майна, що часто супроводжується одночасним декларуванням приватного інтересу [4].

Згідно з ч. 5 ст. 8 Конвенції ООН проти корупції «... кожна держава має запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, inter alia, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб» [5].

Відповідно до загальноєвропейської практики декларації ділять на дві категорії:

- загальні декларації особистих інтересів та інтересів членів сімей чи близьких родичів;
- декларації будь-якого приватного інтересу, який існує у зв'язку з виконанням державновладних функцій [6].

Як зазначила А.В. Титко, у більшості країн Європи фінансові декларації державних службовців мають такі

назви: «декларації про доходи та активи» або «розкриття фінансової інформації/декларування активів» тощо. З огляду на норми антикорупційного законодавства, можна сказати, що метою антикорупційної декларації є здійснення вибіркового моніторингу способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їхнього рівня життя наявним у них та членів їхніх сімей майна і одержаним ними доходів, згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [7, с. 195].

У кожній країні декларування майна по-різному входить до певних сфер регуляторної політики законодавчої влади.

Наявні варіанти можна згрупувати в три основні категорії:

1) загальне законодавство про регулювання державної служби;

2) спеціальне законодавство щодо декларування доходів, конфлікту інтересів та про боротьбу з корупцією;

3) спеціальні нормативно-правові акти.

Декларування доходів демонструє суми надходжень державних службовців, а також показує наявність приватних інтересів через встановлення зв'язку з третіми сторонами з вказівкою на джерело доходу. Встановлення співвідношення рівня доходів та способу життя державного службовця забезпечує саме перевірка декларації. Тобто декларування служить підставою для можливого початку кримінального переслідування.

Для Молдови притаманно декларування активів, яке здійснюється з обов'язковою вказівкою точних сум надходжень, дивідендів, відсотків від депозитів, вартості цінних паперів, акцій тощо. Інший спосіб є більш м'яким та не вимагає вказівки точних сум, як правило, застосовується у країнах Західної та Центральної Європи.

Слід зауважити щодо отримання подарунків як обов'язкового елемента декларування, то обов'язковому декларуванню підлягають ті подарунки, які вручаються і приймаються безпосередньо або побічно в зв'язку з виконанням посадовою особою державно-владних функцій, тобто отримани внаслідок виконання певних дій чи прийняття рішень, що пов'язані з використанням службових повноважень. Наприклад, у Латвії посадові особи зобов'язані декларувати будь-які матеріальні подарунки, а в Литві – подарунки, отримані від близьких осіб чи членів сімей, якщо їхня вартість перевищує 50 мінімальних розмірів оплати праці (або прожиткових мінімумів), і від інших осіб, якщо їхня вартість перевищує п'ять мінімальних розмірів оплати праці. Подарунки декларуються в тому разі, коли вартість дорівнює мінімальному розміру оплати [6].

Суб'єктами декларування є різні посадові особи залежно від покладених на них обов'язків. Так, у таких країнах, як Вірменія, Болгарія, Франція, Норвегія, Швеція, декларувати активи зобов'язані члени парламенту та уряду: Болгарія, Франція, Косово, Португалія, Іспанія – політичні посадові особи, що обіймають особливо відповідальне становище; всі державні службовці – Латвія та Польща; спеціальні категорії, наприклад радники та посадові особи на державних підприємствах – Боснія і Герцеговина, Ірландія, Латвія, Литва, Португалія, Велика Британія; міністри і менеджери – Албанія, Естонія, Ірландія [8].

В зарубіжних країнах поширеною є також вимога включати в декларації та оприлюднювати відомості про активи членів сім'ї осіб, які перебувають на публічній службі (працюють у держсекторі). Члени сім'ї, як правило, включають подружжя та неповнолітніх дітей. В Україні, як і в Грузії, Латвії та Молдові є три види декларацій:

1) річні декларації (подаються щорічно під час виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування);

2) декларація, що подається під час прийняття на роботу;

3) декларація, що подається після звільнення [9].

Декларація насамперед закріплює інформацію про доходи особи, активи, подарунки, витрати, грошові та негрошові інтереси. Декларація про доходи не обов'язково охоплює всі активи особи, а лише ту частину, яка може прямо чи побічно сприяти виникненню конфлікту інтересів чи вести до незаконного збагачення особи. Крім того, у системі фінансового контролю можуть бути й інші види декларацій, серед них – декларація про суттєві зміни майнового стану (Македонія) та так звані виняткові декларації (Албанія), де посадові особи подають декларації з метою з'ясування джерела походження грошових активів, що отримані від третіх осіб під час виконання ними власних службових обов'язків. Міжнародна практика виокремлює адміністративну, кримінальну, цивільну та дисциплінарну відповідальність за порушення порядку декларування доходів. Відповідно до міжнародних звітів порядок заповнення декларацій має низку недоліків, серед яких: несвоєчасне подання декларацій про доходи; неповнота поданої інформації в декларації; неподання декларації про доходи; подання недостовірної інформації в декларації; приховування доходів або активів [9].

Аналізуючи досвід декларування майна та приватних інтересів, можна виокремити такі види майнових декларацій. Декларація особистого доходу – різновид фінансового документа про майнові надходження, який, як правило, не є обов'язковим у Франції, натомість у Німеччині та Великобританії члени парламенту зобов'язані декларувати доходи, проте це не стосується представників органів місцевого самоврядування. Так, члени парламенту Великої Британії мають декларувати доходи, якщо вони перевищують 59 000 фунтів стерлінгів [10].

В Угорщині та Італії доходи декларують члени парламенту (в Італії також державні службовці), тоді як у Польщі представники органів місцевого самоврядування, а також політики та члени парламенту зобов'язані декларувати доходи. В Латвії декларації заповнюють як політики, так і державні службовці. Декларація сімейного доходу також є одним із видів засобу фінансового контролю, де зазначаються прибутки членів сім'ї та близьких осіб. У Польщі суб'єктами такого декларування є представники органів місцевого самоврядування та політики. В Угорщині всі члени сім'ї, що живуть разом з політиками та державними службовцями, мають декларувати доходи. Декларація подарунків у Латвії є обов'язковою для всіх державних службовців, включаючи представників органів місцевого самоврядування і членів парламенту. В Польщі це поширюється лише на політиків та обраних місцевих посадовців, в Угорщині – на членів парламенту. В Німеччині, Іспанії та Великобританії суб'єктами такого декларування є політики і члени парламенту. Так, наприклад члени парламенту Великобританії мають декларувати подарунки, якщо їхня вартість більша, ніж 1% їхньої заробітної плати, в Німеччині – коли перевищує 5000 євро, у Франції декларується будь-який подарунок незалежно від вартості [10].

Декларація приватних інтересів, пов'язаних з управлінням контрактами, – це один із різновидів декларації політиків, що є обов'язковою в Португалії та Іспанії (включає відомості про доходи за три роки до моменту призначення та два відповідно). У Німеччині та Іспанії ця декларація є обов'язковою для представників органів місцевого самоврядування. У Великобританії політики декларують приватний інтерес та інтереси членів сім'ї та близьких осіб щоразу, коли є підстави вважати, що наявність останнього може вплинути на прийняття ними рішень. У Франції, Угорщині, Італії та Польщі подання такої декларації не є обов'язковою, проте якщо наявний конфлікт інтересів, особа зобов'язана задекларувати приватний інтерес. Державні службовці не розглядаються в країнах Європи як суб'єкти декларування майна та інтересів, серед них – Франція, Німеччина, Італія, Португалія, Іспа-

нія та Великобританія, тоді як Литва, Угорщина та Польща зобов'язують декларувати майно та інтереси лише державних службовців вищого ешелону [11].

Так, Румунія характеризується найагресивнішою антикорупційною політикою в Європейському Союзі. В 2002 році було створено Національний антикорупційний директорат Румунії (далі – НАДР) за моделлю Італії, покликаний викривати й розслідувати корупційні правопорушення. Типологія корупційних злочинів є стандартною для всіх країн:

- незаконне заволодіння майном у результаті зловживання владою або службовим становищем;
- упередженість під час проведення тендерів (державних закупівель); корупційні схеми працевлаштування;
- провладний тиск (торгівля впливом); незаконне фінансування партій; шахрайство з державними коштами (залучення їх до комерційної діяльності);
- захоплення земельних ділянок;
- одержання хабарів.

Національний антикорупційний директорат Румунії є правоохоронним органом. Його функції полягають у кримінальному переслідуванні осіб, які вчинили корупційне правопорушення. Виявлення злочину, відкриття кримінального провадження інколи блокується невизнанням вини обвинуваченим, деформаційною тактикою адвокатів, які спростовують доказову базу, ставлять під сумнів кваліфікацію слідчих та прокурорів, ініціюють призначення численних експертів тощо. Вказані чинники призводять до зволання у притягненні до відповідальності винних осіб, поверненні до бюджету незаконно здобутих коштів.

Чинне законодавство Румунії передбачає можливість перевірки спадку, залишеного особою, яка підозрювалась у вчиненні корупційних правопорушень, однак не може бути притягнута до відповідальності через її смерть. Незважаючи на те, що спадкоємці нібито є законними набувачами активів, вони не можуть перешкоджати проведенню розслідування та перевірці джерел походження статків. У разі доведення шахрайського, корупційного походження майна та коштів, воно підлягає конфіскації за загальним правилом.

Для вибіркової поточної перевірки державних службовців, співробітників правоохоронних органів на корупційну вразливість допускається «тестова перевірка на добросовісність» (провокація). Такий захід проводиться на підставі ордеру прокурора, його метою є оцінка (моніторинг) ризиків. Групи виконавців діють під прикриттям. Особливу ефективність тестової перевірки румунські фахівці відзначили під час кампанії, скерованої на боротьбу з корупцією на митниці. У такий спосіб були виявлені та притягнені до відповідальності співробітники митної служби на кордоні Румунії з Україною. Операція проводилась уповноваженими особами під виглядом «скерперів», що займаються контрабандою сигарет.

У більшості країн антикорупційне законодавство встановлює вимогу щодо державних службовців декларувати власні видатки й доходи, а також членів своєї родини. Це один із найдієвіших інструментів протидії корупції, ефективний засіб фінансового контролю. Крім цього, у деяких державах на громадян також покладено обов'язок щодо подання так званих податкових декларацій.

Попри наявний механізм протидії корупційним правопорушенням, ризик їх вчинення залишається вкрай високим. Тому на державу покладено обов'язок ефективного розслідування цих правопорушень і притягнення винних до відповідальності. З огляду на це, постає потреба в аналізі механізму боротьби з корупцією та вивчення процедури розслідування цих правопорушень у різних країнах.

У Сполучених Штатах Америки кожен державний службовець повинен надавати в Управління з питань етики інформацію про власні видатки й доходи, а також про видатки та доходи близьких родичів (дітей, дружини

або чоловіка, батьків). Також вони повинні зазначити відомості про джерела походження майна, його склад і вартість; відомості про наявні депозити, отримані чи видані кредити й позики; перелік отриманих подарунків, вартість яких перевищує 50 доларів США; перелік транспортних, розважальних та інших послуг, оплачених не з особистих або бюджетних коштів (із вказівкою на джерела) [12]. Кримінальне законодавство США передбачає відповідальність за навмисне складання та підпис будь-якої звітності, заяви чи іншого документа, підтвердженого письмовою заявою про те, що він зроблений під загрозою покарання за неправдиві свідчення, і який, на його думку, не є правдивим і правильним щодо будь-якого істотного питання; приховання від будь-якої посадової особи чи службовця Сполучених Штатів будь-якого майна, що належить до майна платника податків чи іншої особи, яка несе відповідальність за податок; фальсифікацію будь-якої книги, документа чи запису або за будь-яку неправдиву заяву щодо майна чи фінансового становища платника податків чи іншої особи, яка несе відповідальність за податок у вигляді штрафу та/або позбавлення волі [13]. Прикладом такого податкового шахрайства є неподання декларації про доходи та підготовка неправдивої декларації.

Обов'язок щодо контролю зазначених вище норм, виявлення податкового шахрайства й подальшого розслідування покладено на Службу внутрішніх доходів (Internal Revenue Service, IRS). Часових обмежень щодо перевірки декларацій та розслідування IRS не встановлено (одне розслідування кримінального шахрайства може тривати шість років) [14].

Розслідування декларації недостовірної інформації покладено на спеціальних агентів IRS, які в роботі дотримуються суворих процедур, щоб розпочати розслідування та рекомендувати Міністерству юстиції кримінальне переслідування правопорушника. Розслідування ґрунтуються на фактичних доказах того, що вчинено податкове шахрайство або інший фінансовий злочин, наприклад, виправлення недостовірної декларації.

Насамперед спецагент отримує інформацію та аналізує її на наявність вчинення кримінального податкового шахрайства чи іншого фінансового злочину, тобто здійснює «первинне розслідування». Керівник спеціального агента також перевіряє отримані дані та приймає рішення про схвалення чи відхилення проведення кримінального розслідування за цим фактом.

Після відкриття розслідування спецагент встановлює факти й докази, що є необхідними для встановлення ознак злочинного діяння. Для цього він уповноважений проводити опитування свідків третьої сторони, спостереження, виконувати ордери на обшук, отримувати банківські документи й перевіряти фінансові відомості. Під час кримінального розслідування спеціальний агент тісно співпрацює з головним юрисконсульту Податкового управління США. Цей процес забезпечує належне врахування всіх правових аспектів розслідування та рекомендацій прокуратури.

Після того, як усі докази зібрано та проаналізовано, спеціальний агент та/або його керівник вирішують питання про підтвердження злочинної діяльності. Якщо ж докази будуть недостатніми, розслідування припиняють. Однак у разі достатності доказів для підтримання рекомендацій судового переслідування спеціальний агент готує письмовий звіт з детальним викладом фактичного порушення та рекомендаціями щодо притягнення до відповідальності («доповідь спеціального агента»).

Звіт проходить низку перевірок, після чого його надсилають до податкового відділу Департаменту юстиції чи прокурора США. Якщо Міністерство юстиції або прокурор приймуть рішення щодо кримінального переслідування, прокурори ініціюють питання щодо надання їм допомоги з боку спеціального агента IRS у підготовці

до суду. Однак, коли звіт спеціального агента передають для обвинувачення, надалі керування розслідуванням здійснюють прокурори. Кінцевою метою рекомендацій спеціального агента є засудження шляхом винесення рішення про винуватість особи чи визнанням нею провини [15].

У контексті дослідження обраної тематики слід зосередити увагу на міжнародному досвіді розслідування декларування недостовірної інформації в Австрії.

Розслідування фінансових злочинів і фактів ухилення від сплати податків та зборів, що є видами шахрайства, в цій країні покладено на Управління боротьби із шахрайством (The Anti-Fraud Office, AFO), що було створене як загальноавстрійський орган для кримінальних правопорушень. В AFO об'єднано відділи протидії податковому та соціальному шахрайству Федерального міністерства фінансів, що забезпечує оперативний контроль за цим напрямом діяльності [16].

У структурі Управління боротьби із шахрайством функціонує підрозділ податкового розслідування, головне завдання якого полягає у виявленні та розкритті фінансових кримінальних правопорушень. Ці завдання виконує здебільшого кримінальна поліція шляхом проведення низки розшукових і ревізійних заходів щодо цих правопорушень.

У складі підрозділу функціонують 12 слідчих груп, які безпосередньо проводять кримінальне розслідування від імені прокуратури або спільно із Сектором кримінальних справ відповідно до Фіскального кримінального та Кримінального процесуального кодексів Австрії.

Для отримання доказів вчинення податкового шахрайства слідчі групи вповноважені проводити слідчі дії: обшук, спостереження за телефоном, а також допит обвинувачених або свідків згідно з постановою прокуратури в судовому провадженні. Вони також застосовують примусові заходи, наприклад арешт [6].

Після проведення всіх необхідних слідчих дій та протоколювання розслідування слідчі групи готують доповідь (звіт) до прокуратури відповідно до §100 Кримінального процесуального кодексу, у якій зазначають імена підозрюваних або, якщо вони невідомі, інформацію про осіб і характеристику, а також діяння, у вчиненні якого їх підозрюють; імена інформаторів, жертв і будь-яких інших осіб, які надають інформацію; стислий виклад фактів і запланованих подальших дій; будь-які заяви обвинуваченого чи інших сторін у справі. З кожним звітом до прокуратури також передають матеріали кримінального провадження, необхідні для оцінювання фактичної та правової ситуації, або ж вони мають бути доступними в електронному форматі [17].

Для криміналістичного збереження даних та аналізу електронних даних функціонують дві спеціалізовані IT-групи, що входять до підрозділу податкового розслідування [18].

Варто акцентувати увагу, що з прийняттям у 2014 році нового Закону України «Про запобігання корупції» законодавець дійсно посилив відповідальність за порушення в сфері фінансового контролю, зокрема, закріпивши механізм електронного декларування, врахувавши міжнародний досвід окремих розвинутих країн. Однак, кожна держава має свої особливості становлення та розвитку в сфері антикорупції. В Україні склалася унікальна ситуація, оскільки Конституційним Судом України була визнана неконституційною ст. 366-1 Кримінального кодексу України, яка передбачала кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. Згадане рішення було прийнято в умовах реального конфлікту інтересів у суддів Конституційного Суду України. Тому під тиском міжнародної спільноти, парламенту України довелося швидко ухвалити зміни до кримінального законодавства для відновлення кримінальної відповідальності за цей вид кримінального правопорушення.

Висновки. Ми вважаємо, що світовий досвід протидії корупції показує, що універсальних методів проти неї не існує. Кожна країна обирає свій шлях державної антикорупційної політики, ґрунтуючись на міжнародних стандартах у цій сфері. Ефективність та впровадження у життя досвіду протидії корупції інших країн залежить від багатьох факторів, що існують в нашій державі.

Аналіз досвіду інших країн засвідчує, що розслідування декларування недостовірної інформації потребує сталості інституційної спроможності антикорупційних органів, а це безпосередньо залежить від належного законодавчого забезпечення протидії корупції.

Віднесення законодавцем ст. 366-2 КК України до кримінальних проступків призвело до зниження ефективності запобігання цьому негативному явищу. До того ж, органи досудового розслідування, зокрема детективи Національного антикорупційного бюро України, втратили певні процесуальні інструменти щодо збирання, перевірки та оцінки доказів і документування цього виду кримінального правопорушення. Все це вимагає внесення відповідних змін і доповнень до кримінального законодавства з метою віднесення цього суспільно-небезпечного діяння до злочинів. Це позитивно вплине на процес розслідування, обрахунок процесуальних строків досудового розслідування, відповідно на строк давності притягнення до кримінальної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровик Андрій. Україна в Індексі сприйняття корупції–2022: як зламати маятник корупції? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/31/7387173/>
2. Рекомендації Комісії ЄС щодо отримання Україною статусу кандидата в ЄС. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232
3. Рада планує в червні прийняти законопроект про відновлення електронного декларування. URL: <https://vz.ua/news/78201-rada-planuye-v-chervni-priyuyati-zakonproyekt-pro-vidnovlennya-elektronного-deklaruvannya>
4. Prevention of Corruption in the Public Sector in Eastern Europe and Central Asia. URL: <http://www.oecd.org/corruption/acn/ACNPrevention-Corruption-Report.pdf>
5. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (Конвенція ООН проти корупції) : Закон України від 18.10.2006 № 252-V. *Голос України*. 2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-16#Text>
6. Richard Messick. Income and assets declarations: Issues to consider in developing a disclosure regime. URL: <https://www.cmi.no/publications/file/3396-income-assets-declarations.pdf>
7. Титко А.В. Міжнародно-правовий аспект декларування активів та приватних інтересів. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 3. С. 194–198.
8. Using Asset Disclosure for Identifying Politically Exposed Persons. URL: http://siteresources.worldbank.org/Using_Asset_Disclosure_Identifying_PEPs.pdf
9. Як декларують майно держслужбовців у різних країнах світу. Чи є Україна особливою? *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/26/7054986>
10. Practitioner manual on processing and analyzing income and asset declarations of public officials drafted by Tilman Hoppe, Project Long Term Adviser with input from Valts Kalniņš, Council of Europe Expert. January 2014. 48 p. URL: <https://rm.coe.int/16806db62d>
11. Rossi, Ivana M., Laura Pop, and Tammar Berger. Getting the Full Picture on Public Officials: A How-To Guide for Effective Financial Disclosure. *Stolen Asset Recovery (StAR) Series*. Washington, DC : World Bank. 2017. P. 19–28.
12. Стеблянок А. В., Резнік О. М. Електронне декларування як форма контролю за діяльністю працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 44. С. 160–164. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324264004.pdf>

13. U.S. Code: Table Of Contents. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>.
14. We Help Fix False & Fraudulent Tax Returns. URL: <https://irstaxtrouble.com/tax-returns/fraudulent-tax-returns/>.
15. How Criminal Investigations Are Initiated. URL: <https://www.irs.gov/compliance/criminal-investigation/how-criminal-investigations-are-initiated>.
16. Anti-Fraud Office. URL: <https://www.bmf.gv.at/en/topics/combating-fraud/anti-fraud-units/Anti-Fraud-Office-.html>.
17. Tax Investigation. URL: <https://www.bmf.gv.at/en/topics/combating-fraud/anti-fraud-units/Anti-Fraud-Office-/tax-fraud-investigation.html#:~:text=Tax%20Investigation%20is%20the%20special,malversations%20in%20financial%20criminal%20proceedings>.
18. Gesamte Rechtsvorschrift für Strafprozeßordnung 1975, Fassung vom 17.07.2014. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/aut/1974/austrian-criminal-procedural-code-2014_html/Austria_Criminal_Procedure_Law_GER_2014.pdf.